

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis Can||tacvzeni Constantinopo-||litani Regis Contra
Mahometicam || fidem Christiana & orthodoxa assertio**

Johannes

Basileae, 1543

VD16 VD16 J 376

Clariss. Viro D. Ioanni Draconiti Sacrae Theologiae Apvd nobile Marpurgum
fidelißimo doctori, Rodolphus Gualtherus Tigurinus S. P. D.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98189](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98189)

CLARISS. VIRO D. IOANNI DRACONITI SACRAE THEOLOGIAE APVD

nobile Marpurgum fidelissimo doctore, Rodolphus Gualtherus Tigurinus S. P. D.

VLTVM hodie quæri solet, uir clarissime, quo modo, quibus consilijs, qua arte, quibus denique armis Turcica illa barbaries propulsari possit, quæ nobilissimis Europæ partibus, Græcia nimirum, Macedonia, Thracia, & ipsa nuper, proh dolor, Pannonia deuictis, nunc etiam ipsi Germaniæ manus admolari uidetur: & inferet nãd dubie grauissimam cladem, nisi nos ips quibus par est, armis restiterimus. Atqui nemo est interim, qui non huic resisti cupiat, qui non hanc debellari uelit, qui non etiam hoc metu liberari exoptet. Hoc enim uel cū brutis commune habemus, ut noxias res deuicare, salutiferas autem & utiles amplecti soleamus. Cum uero tenebrarum princeps primum parentem Adam totumque humanum genus, non modo peccati reū fecerit, uerum etiam diuinæ illi nature, quam Deus homini dederat, tenebras offuderit, fieri uidemus ut inter res ipsas ferè omnes non bene discernētes, noxias pro utilibus amplectamur, utiles uero pro noxijs auersemur. Et quemadmodum in summi boni inquisitione & iudicio maximam hominum partem falli uidemus, dum alius opes, alius honores, alius uoluptates summi boni loco æstimat, & ad hoc medijs contendit illicitis, ambitione nimirum, dolis, fraude, rapinis, furtis, cæde, alijsque huiusmodi: ita in malis propulsandis longe aliam, quam Deus præceperit, uiam ingredimur. Nostris enim uiribus propulsare conamur, quæ diuina potētia immissa sunt. Sed quàm misere succedant huiusmodi conatus, ex quotidianis priuatorum hominum exemplis & nobilium rerum publicarum ruinis cōiungere licet. Videmus hoc idem nobis, hoc anno nimium infelici fato contigisse, dum alijs alijsque modis Scythicū illud flagellum confringere conamur. Hic enim mira hominum huius sæculi cōsilia audire licet, dum alius Germanum, Hispanum alius, alius Romanum & aliunde collectum militem crepat. Alij interim confederationes Regum, principum, nationum & urbium magno studio ambire solent: tunc nimirum rebus suis consulunt, putantes, si innumerabilem blasphemorum simul & ebriorum militum multitudinē et apparatus plus quam Persicum in castra detulerint. Atqui utinam hic omnes illud Psalmistæ animo suo uocarent, sub persona Dei dicentis: Utinam

» populus meus audisset me, & Izraël in uis meis ambulasset. Quia
 » breui inimicos illorum humiliassem, & super aduersarios eorum
 » uertissem manum meam. En benignissimam Dei in nos beneuolen-
 tiam, & fauorem plus quam paternum. Vt enim pater non lato, sed
 afflicto animo filium inobedientem corrigit, hoc unū, ut resipiscat,
 desiderans: talem se nobis Deus proponit, qui inuitus flagellum im-
 mittat: retrahat autem cupidissime, si nos in ordinem redactos esse
 uiderit. Videre hoc licet multorum exemplorum testimonio, si mo-
 do in re ipso sole clariore exemplis opus est. Quoties enim dura cer-
 uicis populus Izraël per desertum duce Mose oberans, Deo ob-
 murmurauit, omnium beneficiorum immemor: Quoties hac in-
 gratitudine Dei iram in se concitauit: Sed quoties idem per peni-
 tentiam & religiosam saluatus est: Quod idem, cum terram pro-
 missam iam possiderent, factum uidemus. Nunc enim propter pec-
 cata sua Chananæorum, nunc Ammonitarum, nunc Madianita-
 rum, nunc Palæstinorum, aliarumque gentium iugo pressæ, repenti-
 num semper & insperatum senserunt auxiliū, si animo ad Deum ele-
 uato illius misericordiam inuocarent. Deus enim, qui in Aegypto
 inuocantes se audiuerat, idem etiam in terra sua ad se solum confugi-
 entes non negligebat: quin pace secura illis concessa, Iudaici impe-
 rij terminos longe lateque extendit. Verissimum enim est idem illud
 Dei oraculum, quod apud Esaïam superiori ferè simile legimus: V-
 » tinam aduertisses mandata mea, tunc fuisset quasi fluuius pax tua, &
 » iusticia tua sicut fluctus maris. Hæc inquam, Draconites charissi-
 me, utinam tota Germania consideraret: & haud dubie breui, isto
 atrocissimo flagello liberaremur. Quis enim non intelligit, peccata
 nostra poenam hanc meruisse: Conferamus enim ea quæ Babylonici
 captiuitatem præcesserunt Izraëitarum tempora, cum hisce no-
 stris: utraque hæc tam similia inter se esse apparebunt, ut ouum ab
 ouo citius quam hæc ab illis distinxeris. Vt enim tunc temporis e-
 rant, qui ex professo idololatriæ studebant, qui Ieremiæ & alijs pro-
 phetis obloquebantur, qui siderum cultum pleno ore factabant:
 sic nostris temporibus inuenire licet ubique templa pontificia abo-
 minatione conspurcata, religionem quæstuosam, cultū à Deo crea-
 tore ad creaturas translatus, Verbi contemptum: talesque in sin-
 gulis locis homines, qui scripturarum nulla religione tenentur, &
 penes quos tutius fuerit atrocissimis calumnijs insontes circumue-
 nire, blasphemias impijssimas effundere, spurcissima cum scortis &
 lenonibus colloquia miscere, quam sacre scripturæ locum aliquem
 exponere, uitæ emendationem postulare, & pacem promouere
 publicam. Vt Ieremiæ temporibus hi qui pij uidebantur, fucatam
 magis

magis quam ueram religionem præ se ferebant: ita hodie inter illos euenire uidemus, qui Euangelio inflati potius quam emendati, Christianissimorum nomen sibi uendicant. Multa enim illi de Euangelio differunt, Christum crepant, quæstuosam pontificis nominationem proscindunt, gratuitamque peccatorum remissionem per sanguinem Iesu Christi partam iactitant: obliti interim, hanc alteram tantummodo Euangelij partem esse, quam prior illa, poenitentia nimirum, præcedat, necesse est. Vtraque enim hæc Christus docuit, & idem hic Euangelium in has partes diuisum, iam coelos ascensus apostolis docendum commendauit. Si igitur Christiani uideri uolumus, ubi Christiana fides per charitatem, ut Paulus ait, efficax: ubi Christiana religio: ubi Christianæ uitæ sinceritas & innocentia: ubi ante omnia hæc humillima illa & luctuosa peccatorum nostrorum poenitentia, & ardens sacrarum literarum studium: Hæc sanè si hodie quæras, unà cum Astrea illa poetica relictis terris in cælum auolauisse dices. Quamuis interim non ignorem esse quosdam, imò multos in principum aulis, in populorum magistratibus, in ciuitatum conuentibus homines uerè pios, qui hæc agnoscunt, deplorant, & ardentissimis uotis sublata cupiunt, qui uiam docent ueram, & modum ostendunt per quem Dei iram effugere liceat. Sed quid pauci inter plures alios diuersum longè sentientes? Quamuis enim hi multum de mutuopacis studio, de ecclesiæ reformatione, de priuata & communi omnium poenitentia differant, & hæc arma longè fortissima contra Turcicam ferocitatem in medium deponant, derisores citius quam obsecutores inueniunt. Cæterum alia ad hunc propellendum arma non esse, & nos, nisi ipsidem utamur, perituros, ueterum exempla docent, & nos nostro malo quotidie experimur.

Accedit autem his aliud malum longè grauissimum, quod paucos inuenire liceat in uera religione bene institutos. Licer enim nomine tenus omnes Christiani sint, & periculosissimum sit hunc illis titulum auferre: paucissimos tamen in hominum uulgo inuenias, qui Christianæ religionis fundamenta & penetralia: ut sic dicam, penitus inspiciant. Hi deinde consuetudine potius quam fide aut religione ducti, Verbum audiunt, sacris participant, & omnibus Christianorum ceremonijs utuntur: sed animum habent affectu procellis turbidum, qui fructiferum aliàs Euangelij semen opprimere solent: uel si idem enatum sit, leui momento rursus amittunt. Quemadmodum enim semē in petriosa loca deiectum exoritur quidem, sed cum radices altius agere non possit, nec etiam tempestatum & caloris uires sustinet: Sic homo qui uerbis quidem fidem iactat, ani-

*Quod tantum peccato-
rum remissionem
poenitentia præ-
cedere debet.*

mum uero à fide alienum habet, secundis quidē rebus Christianus
 esse uidetur, at persecutione orta afflictionum æstu cōsumitur. His
 enim ferē contingere solet, ut fidem ueram ex successu cultorum æ-
 stiment: quem si lætum cōspiciant, fidem illorum probare: sin ad-
 uersum, improbare consueuerunt. Hi igitur cum exactissimam rei
 militaris disciplinam, instructissimas copias, arma felicissima, & ui-
 ctorias exoptatissimas Turcicæ potentiaē contra Christiani nomi-
 nis professores cernunt, de sua religione, quæ Christo innititur, inci-
 piunt dubitare, existimantes fieri non posse ut religionem Deo ad-
 uersam sequantur, qui tam felici fruuntur rerum successu. Hinc fit
 igitur ut multæ gentes spontaneæ quodammodo se illi dedant: mul-
 ti etiam frigidis animis sese opponētes, leuissima incurssione uincan-
 tur: qui si rem omnem penitus intelligerent, fortissimo animo decer-
 tarent, non tam armorum fiducia quàm fide in Deum confirmati.
 » Dicerent enim cū fortissimo illo Izraëliticæ militiæ duce Ioab: Con-
 » fortamini, et firmi stamus pro populo nostro, et pro ciuitatibus Dei
 » nostri. Dominus autem faciat, quod bonum est in oculis suis. Si in-
 quam, hoc animo instructi hostes infideles aggredieremur, sciremus
 utique non nostrum, sed Dei negocium hīc agi: & tanto duce ani-
 mati, & uulnera & mortem contemneremus. Huiusmodi autem ani-
 mus sine uera ueræ religionis cognitione esse non potest. Illa autem
 firma nunquam fuerit, nisi falsam etiam religionem cognitam ha-
 buerimus. Vtrarumq; enim collatione piorum animi incenduntur
 ardentissimo fidei & pietatis amore, odium uero acerrimum impie-
 tatis concipiunt. Adde, quod nunquam ueram religionem contra
 infideles defendere poterit, qui illorum perfidiam, impietatem, et im-
 pietatis argumenta ignorat. Prudenter itaque mihi facere uidentur,
 qui hoc periculoso rerum statu in id incumbunt, ut Mahometicæ
 legis abominatio in medium protracta, ueritatis mucrone penetran-
 tiori quouis gladio ancipiti confodiatur. Vident enim hi quantum
 boni in ueteri ecclesia hinc emerferit, quod hæreticorum impia fig-
 menta toti orbi proponerentur. Ea enim est impietatis & supersti-
 tionis deformitas, ut si laruam illam fucatam illi detraxeris, etiam ip-
 sos suos discipulos terreat. Quare orthodoxi ueteris ecclesiæ scrip-
 tores, non in hoc erant, ut hæreticorum dogmata & argumenta in
 tenebris abscondita delitescerent: sed in ueritatis lucem uel inuitis
 hæreticis protracta, uerbo Domini iugulabant. Nec enim est ut hic
 aliquis ueritatis damnum metuat, qui illam penitus cognouerit. Ipse
 enim Christus cum pharisæorum hypocritarum suæ doctrinæ pluri-
 mum incommodare uideret, eandem non contexit, sed uāhementis-
 simo animi ardore detexit, Væ illud horrendum illis intonando.

Atqui

Atqui idem nostris temporibus factum uidemus, magnò cum animarum comodo & salute. Quamdiu enim Romani pontificis lex fuit incognita, nec superstitioni illi abominandæ hypocrisis larua detracta est, uiribus quotidie aucta, ueritatem & pietatem oppresit, ita ut nullis armis unquam uinci potuerit. Quis enim ignorat Imperatorum aliquot contra Pontificem conatus, magnanimos quidem illos, nec improbandos, sed successus semper infeliciores? Postquàm uero Euangelij lux in mundo affulsit, & Romanæ impietatis abominatio in medium prolata hominum oculis exposita est, quis non uidet, quantum damni foeda illa superstitione acceperit, ut iam non principibus modo, doctis & eruditis, sed etiam idiotis & agricolis, imò pueris adhuc teneris in libro sit? Omnino enim sic comparatum esse uidemus, ut is qui Euangelium non armis, sed uerbi prædicatione in orbem uniuersum propagari uoluit, idem etiam impietatis sectatores non gladio & igne, sed ueritatis fortitudine uelit debellari.

Ipse igitur cum aliquos multis ab hinc annis uiros bonos, pios & eruditos, hunc etiam lapidem contra Sarracenorum hæresim mouisse uiderem, & hoc nostro sæculo idem multos tentare, non similiter tamen successu, semper cupiebam quàm plurimos tam egregij operis adiutores esse, non dubitans eodem ariete istam hæresim quatendam & deiiciendam fore, quo hisce diebus papistica illa arx excellissima deiecta est, adeò ut quorum ortus eodem tempore emerit, eodem etiam gladio & tempore considerent. Ecce autem ut subito non sine numine, ut spero, commodissima sese occasio obtulit, qua etiam nostri (si modo aliquod datum est) ingenij uires in tam sancto opere exercerem. Cum enim fidelissimus in Christi ecclesia minister, sagacissimus diuinorum mysteriorum indagator, & præceptor noster unice colendus, THEODORVS BIBLIANDER (cui ut multum Tigurina debet ecclesia, ita omnes etiam exteræ eundem suspiciunt) noctes diesq; in hoc negotio uersa retur, ut Christianus orbis Mahometicæ legis impietatem & agnoscere & refutare posset, obtulit nobis hunc Ioannis Cantacuzeni Constantinopolitani regis librum contra legem, cuius modò meminimus, conscriptum magna pietate, magna religione, summo etiam in sacris tractandis iudicio. Obtulit autem exemplaria duo Græca, manuscripta, quæ ab amicis acceperat: è quibus quod uetustius erat, & correctius, Constantinopoli erat conscriptum, testante hoc subscriptione, quæ & locum & librarij Emanuelis Zycandylæ nomen præferebat. Petijt autem à me, ut in Christianæ religionis gratiam, commodum publicum, & multorum salutem, eundem Latio donarem. Quid autem facerem, mi Draconites? Erat opus nouum,

& graue, & meis fortasse humeris impar. Petebat autem is, cui me plurimum debere nunquam fateri desinam. Postulabat totius ecclesiae utilitas, in cuius gremio quotquot sunt, Christi spiritu & protectione fouentur. Num igitur meam hinc operam denegarem? Num laboris tædio ducerer? Num pudore rustico tot bonos & Christianos uiros hoc tam sancto munere spoliarem? Ingratus certe, imò impius mihi uisus essem, si hic meos denegauissem labores, quos in alijs nonnunquam minus utilibus impenderam. Subij igitur ponendus hoc satis graue, exemplaria utraque contuli, in quibus tamen non multum discrepantiæ inuenire licebat, & tandem omnia collata Latino sermone loqui docui. Neque hic mouebant me scrupuli aliquot, quos in nonnullis locis, in tertia autem Apologia imprimis animaduertebam. Illic enim, prout temporum suorum ratio postulauit, sanctorum imagines, intercessionem Diuorum, crucis religiosum cultum, & nescio quæ alia, satis constanter quidem, sed minus firmis argumentis defendit. Hæc tamen temporis (ut dictum est) condonanda esse putabam. Et iniquum mihi uidebatur, tantum thesaurum propter carbones aliquot iniectos abijcere. Si enim hoc facere uoluerimus, uix aliquem etiam receptum doctorem in ecclesia retinere licebit. Ut enim uix inuenire licet corpus aliquod omni carens macula: ita uix opus aliquod, à pijs etiam compositum inuenias, in quo non humanæ, id est labilis & lubricæ naturæ uestigia depræhendas. Ut autem rem aliquam multis accommodam uisibus, non propter aliquod leue incommodum repudiamus: ita etiam hunc librum Christianis hominibus recipere licebit, & singula iuxta Pauli doctrinam probare, & quæ bona fuerint retinere. Damascenum enim secutus esse uidetur: qui cum & ipse imagines defenderet, non tamen imaginibus honorem tribui docebat, sed ijs quibus imagines essent positæ: imò non his, sed Deo, quem illi docuissent. Quid tamen de horum sententia sentiendum sit, ipse Dominus ubiq; in scripturis per legem & prophetas exponit. Ut enim in lege se solum coli uult, ita etiam imaginibus se coli non uult: longa & sufficienti enumeratione omnes imagines, quales sint, è coetu sacro eiiciens. Apud Esaiam enim clavis uerbis testatur, dicens: Ego Dominus, & hoc est nomen meum: & gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus. Et ne illas tantum imagines prohiberi putarem, quæ in aliorum, non Dei honorem institutæ sunt, alibi apud eundem prophetam clarissime dicit: Cui assimilabitis Deum, aut qua similitudine exprimetis eum? Quasi dicat: uel hinc constat uanissimam esse omnem, quæ idolis constat, religionem, quod qui hanc habent, mutis simulachris eum

eum referre conantur, quem nulla similitudo exprimit. Si enim ipsa
 hominis mens & ratio (quæ cœlestium quoque orbium motus, & æ-
 rias impressiones sua inquisitione penetrauit) Dei naturam nullo
 modo inquirere potest, nec illius infinitam æternitatem & potenti-
 am percipere, quæ sicut ligno & lapidi tribuamus, quod nec rationi tam
 diuine tribuimus: Cum & ipse Dominus in lege testetur: Non ui-
 distis ullam similitudinē, in illo die quo locutus est uobiscum Domi-
 nus in Horeb, de medio ignis. Ne forte perditē agatis, faciētes uobis
 sculpsile & simulachrum cuiuscumque figuræ, similitudinē masculi aut
 feminae. Neque enim hic prætexere licet illiteratorum imperitiā, qui-
 bus multi imaginē seu scripturam laicorum proponendas esse asse-
 runt. Constanter enim huic opinioni Habakuk reclamationem facit, dicens:
 Væ qui dicit ligno, euigila: & lapidi insensibili, & citare. Ipse ne do-
 cebit te: Et Paulus ad Romanos scribens, docet, quod Dominus
 id est, id est omne illud quod de Deo sciri oportet, potest uel de
 clarauerit nobis per creaturas, uisibilem nimirum contemplatione
 in uisibilis creatoris considerationē inducendo. Qua de causa fa-
 ctū uidemus, ut in ueteri ecclesia usque ad Hieronymi tempora, summo
 studio hoc cauerint episcopi, ut nulla in templis imago prosteret, nec
 picta, nec sculpta, nec texta: & ne Christi quidē, propter Anthropo-
 morphitas. Patefacta autem errori & superstitioni ianua est, dum ce-
 remonijs potius quam religioni mentis purę intēti, circa Dei cultu-
 ram ex suo pte ingenio, licet non malo zelo, homines multa innouare
 ceperunt. Et de Crucis ueneratione quid hic dicere opus est: Ma-
 gna quidē eius religio, & magna sermonis crucis apud Paulū autho-
 ritas. Sed de quā nāc cruce illum loqui putabimus, cū Galatis scri-
 bens, inquit: Ego uero abstinui ut gloriē, nisi in cruce Domini nostri
 Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo:
 Num ligneam crucem intelligemus: Et quā conueniens hoc fue-
 rit, si illum in ligno gloriari dicas, qui fidem puram tanta constantia
 docuit: qui Corinthiis fatetur, se nō scire quicquā quā Iesum Chri-
 stum, & nunc crucifixum: id est, qui cruce & morte sua nos a morte
 æterna redemptos patri Deo reconciliari: Atqui in eodem & nos
 gloriamur, contra mundum & mundi principem. Crucem, id est
 passionem Domini nobis salutarē esse credimus, hanc ueneramur,
 colimus & suspicimus. Cruces uero materiales, si ad cultū prostant,
 eiusdem autoritatis esse iudicamus, cuius crucis typus, æneus nimi-
 rum serpens erat: quem cum Ezechias ille piissimus Israelis rex coli-
 uideret, contriuit, & Nehustan, id est rem æneam uitæ, uirtutis & sa-
 lutis expertem nominauit. Porro quod diuorū inuocationem atti-
 net, & intercessionem, multis disputare non est opus. Christus enim

UC

ἀνταρτομορφῶται. Dicti u.
sunt qui simplicitate
iusticia deum habere
membra arbitrantur
Vnde et anthropomorphitica
Hæresis dicitur. p.

ut nusquam diuorum intercessionem docuit, ita ad se uenire iubet omnes qui laborant, & onerati sunt. Et apud Ioannem alta uoce clamat: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. Et apostolus Ioannes, qui in mystica illa coena super pectus Iesu recumbens, diuinorum mysteriorum cognitionem percepit: Filioli mei, inquit, hæc scribo uobis, ne peccetis: si quis autem peccauerit, aduocatū habemus apud patrem, Iesum Christum, iustum. Vt autem nemo hominū per se apud Deū absolute iustus est, ita etiam nemo pro alijs, ut iusti reddantur, intercedere potest. Quare etiam fortissimus ille Dei præco, & apostolus Christi Paulus inquit: Unus Deus est, unus etiam cōsiliator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum precium redemptionis pro omnibus, &c. E' quibus omnino patet, quis nam colendus, & quo ritu colendus sit: unus scilicet Deus pater, per filium suum Christum, in spiritu sancto, cum fide indubitata, per charitatem efficaci, & pura sanctaq; uitæ innocentia. In lege enim dicit: Sancti estote, quia et ego sanctus sum. Cum uero hæc eadem hic author noster uerissime tradat, interim uero hos ueluti nauos faciei suæ asperserit, non tamen propter reliquā uere orthodoxa dogmata fuerit reiiciendus. Si enim Maro ille ex Ennii stercore gemmas legere non dedignabatur, quanto magis nos paucissimis istis reiectis, hunc tantum thesaurum decet amplecti: Neq; hic mihi uitio uerti uelim, quod hæc scribens, ipsa authoris uerba, cum minus pia iudicarem, in lucem ediderim. Malui enim bona fide quicquid inueni transferre, sensu, quantum potui, abluto & uero, quā hoc admittere, ut fraudis & doli mali merito accusari possem.

Omnem uero hunc laborem nostrum tibi dēdicatum esse uolumus, Draconites præstantissime, tum propter immensa illa in me collata beneficia, tum propter principem tuum Philippum Illustrissimum Hessorum Landgrauium, cui totius Hessiæ nomine me plurimum debere fateor. Quando enim satis prædicare potero, insignem illam humanitatem nobis à Marpurgensis scholæ professoribus exhibitam: qui me, cum istic uersarer, non in discipulorum, sed amicorum numerum ascripsisse uideri poterant: Quando etiam satis laudabo familiaritatem illam (cuius uel memoria hodie dulcissima est) quæ mihi Ratisponæ in Illustris. tui Principis aula fuit, tecum nempe, & cum Ant. Coruino, Ioanne Pistorio, Dionysio Melandro, & Ioan. Megabacchio, alijsq; uiris bonis, prijs & eruditis: Quibus omnibus cum me multum debere fatear, tibi tamen quā plurimum debeo imprimis, quod te ducē in horum familiaritatem peruenierim: qui cum omnes summum in nos amorem testarentur, tu tamen, nescio quo modo, omnes singularibus beneficijs superare contendebas:

N V N C U P A T O R I A .

tendebas: parumq; tibi facere uidebaris, nisi & amici & fratris, imò filij loco me complectereris. Si tantæ igitur beneficentiæ obliuiscerer, haud dubie e tygride natus, & in asperis Caucaſi montis rupibus enutritus eſſe uideri poteram. Vt interim alias uirtutes taceam, quas apertisſimis ſignis nō ſemel oſtendiſti, imò oſtendis quotidie. Nota enim, imò commendata eſt omnibus tua illa in Marpurgenſi ſchola eruditio, religio, pietas, fides & candor, quo ſacras literas magno cum ſœnore doces. Nota eſt tua in Chriſtum fides, qua comite etiam patriam, nobile illud Francorum Carloſtadium, deſerere maluiſti, quàm ſine hac domi præclarus uiuere. Nota eſt animi tui fortitudo, qua non ſemel fidem tuam & dogmata ſancta coram ferociſſimis hoſtibus defendere auſus es. Merito igitur hunc cœtum meum in illius ſinum depono, quem hunc non minùs ac uerum patrem ſcio deſenſurum. Oro autem, ut hunc beneuolus ſuſcipias, præſertim cum non in beneficij retributionem, ſed in ſempiternum amoris noſtri ſymbolum hunc tibi nuncupem. Faxit modo Deus opt. max. ut hoſce labores noſtros in ſacroſancti nominis ſui gloriam & Eccleſiæ utilitatem ceſſiſſe uideamus. Salutabis autem nomine meo, eruditione & pietate præſtantes uiros, D. Ioannem Megabacchium, Lonicerum, Gaſparem Rodolphi, Matthæum Capellam, & alios amicos fratresq; in Chriſto ſemper obſeruandos, Saluum uero te cupiunt, unà cum omnibus tuis, D. Henrychus Bullingerus, Gaſpar Megander, Eraſ. Fabricius, Pellionus, & Theodorus Bibliander, præceptores noſtri & ſymmyſtæ chariſſimi. Vale, & in uinea Domini laborantes precibus continuis iuuare pergit.

Tiguri, x. Calend. Ianuarij. Anno à Chriſto

nato M. D. XLII.

